

Мапирање нове реалности

РЕЦЕНЗИЈА КЊИГА

РУДНЕВ, В. П., 2015: *Новая модель времени*. М.: Гнозис. – 288 с.

РУДНЕВ, В. П., 2015: *Логика бреда*. М.: Когито-Центр. – 176 с.

У својим новим књигама «Новая модель времени» и «Логика бреда», руски филозоф, лингвиста, културолог и психоаналитичар Вадим Рудњев наставља своја истраживања у оквирима особеног научног правца који сам најчешће назива „филозофијом психијатрије“ или „психосемиотиком“. У центру интересовања аутора се већ дуги низ година налази питање одређења реалности кроз типологију психичких стања и анализа специфичних модела доживљаја света и стварности присутних у различитим стањима свести, пре свега код душевних обољења. Како Рудњев покушава да докаже у низу својих радова, промена перцепције реалности, тј. њена релативизација и/или негирање јасно је испољено у култури и науци XX века. Адекватно читање и тумачење достигнућа двадесетовековне културе и науке, према Рудњеву, пружа увид у карактеристике овог померања парадигме и даје визуру кроз коју би се могле сагледати даље могућности његовог повратног утицаја на свакодневницу, али и људско стање у целини.

Специфичност Рудњевљеве анализе пре свега је везана за синтетични методолошки приступ који комбинује научне и филозофске приступе семиотике, логичке семантике, карактерологије и модалне логике, на еклектичан начин спајајући и међусобно допуњујући идеје и погледе најразноврснијих сфера научне, филозофске и религиозне мисли, од психоанализе, лингвистике, феноменологије и логике, до савремене физике, компјутерског програмирања и религиозне мистике. Карактеристични стил писања Рудњева, први пут представљен у књизи «Новая модель бессознательного» у „Новом моделу времена“ добија особине својеврсног испрекиданог „аналитичког тока свести и несвесног“ који се асоцијативно грана и разлива у мноштво дигресивних запажања и закључака, кроз смењивање хипотеза, анализа, цитата, реминесценција, дневнич-

ких белешки и других форми текста стројећи фрагментарну, али компактну структуру излагања која као да илуструје дисјунктивно-синтетични модел стварности и времена предложен у књизи. У случају књиге «Логика бреда» овај оспољени унутрашњи глас се стабилизује, несвесно се још артикулисаније сублимира, излагање постаје уравнотеженије, али на моменте као да добија емфатички карактер, поново тиме подржавајући свој предмет и закључке истраживања, често у књизи изношене језиком религиозно-мистичног дискурса (хришћанство и учење Гурђијева).

Сагласно тумачењу схватања појма „реалности“ у савременој култури и науци, изложеном у мноштву његових претходних књига и радова, према коме објективност и јединственост реалности увек нужно смењује слика полицентричне и ризоматске, бескрајно сложене шизореалности или „хиперреалности симулакрума“, тј. „новог модела реалности“, структуре бескрајно сложених и међусобно повезаних нивоа и хијерархија значења, у којима слободна и непрекидна циркулација информација онемогућава дељење реалности на вишу и нижу, истиниту и лажну, спољашњу и унутрашњу, Рудњев у „Новом моделу времена“ предлаже *хипервреме*, као једино адекватно одређење темпоралне димензије у овако схваћеном домену реалног. У основи анализе идеје хипервремена лежи троструки ко̀д, који Рудњев препознаје као фундамент развијања фабуне филма «Булевар звезда» Дејвида Линча из 2001. године, чијој анализи је посвећен први део књиге. Овај ко̀д састоји се из три нивоа: ниво Продуцента (или Нулти ниво), ниво Режиера (ниво Један) и ниво Глумаца (ниво Два). Рудњев даље кроз цело истраживање низовима аналогија развија и «раслојава» идеју вертикално и истовремено хоризонтално постављених тријада «тачака полифуркације», тројачке стратификације испрва временских и сужејних токова филма

«Булевар звезда» и односа међу његовим ликовима и унутар њих, да би тројаки модел касније био примењен и на анализу историјског догађаја руске револуције 1917, филма Кирила Серебрењикова «Превара» (заједно са теоријом ‘бизарних објеката’ Вилфреда Биона) драме «Ђелава певачица» Ежена Јонеска, и даље аналогјама развијан и препознван у комбинацији са многим психоаналитичким, филозофским и другим системима, али и уметничким делима, све у својству илустрације мултидимензионалности, комплексности и вишезначности ове истовремено универзалистичке и довољно условне теоријске поставке.

Овај тројаки модел Рудњев потом (у глави под називом «Модална типологија времена») читава и преобликује у темпоралне модалне категорије „прагма-времена сада/тада/никада“ да би дошао до закључка да су „прошлост и будућност симетрични у односу према садашњости“, што је „исто што и рећи да ни прошлост ни будућност не постоје“ (стр 55.). Примењујући своју идеју мноштва нивоа посматрања на логичке исказе тј. на „учешће“ у различитим модалним односима према реалности, аутор у наставку, кроз мноштво примера, обogaћених обимним дигресијама, често на релативизаторски начин илуструје оно што подразумева под *аксиолошким*, *деонтичким*, *епистемичким* и коначно *алетичким* временом, схваћеним као делезовска дисјунктивна синтеза претходна три, и изједначеним са већ предложеним појмом хипервремена. Ово је тачка на којој Рудњевљево дискурс полако клизи у витгенштајновски-јунговски схваћену мистику и неизбежне логичке парадоксе из којих следи неразликовање привидно супротстављених категорија унутар различитих типова модалности и њихових комбинација, јер хипервреме у исти мах схвата и као „напето сједињење“ темпоралних модалитета и њихово обесмишљавање, чисту ахроничност, тишину, вечност.

У наставку аутор, ради разумевања унутрашње структуре овако схваћеног хипервремена, у сада већ парадигматични вишеди-мензионални модел аналогно учитава питање психичких стања и њихових односа према поменутиим нивоима, који се непрестано смењују и преплићу и на историјском, и на индивидуално-психичком плану (макар у оквиру идеала *homo viator*-а на путу самоусавршавања и/или у оквиру смене етапа стања свести особе са психичким поремећајем). Ове *хиперниво*е Рудњев дели на *митолошки* (везан за мегаломанију, тј. делузију величине и савремену појаву коју назива „постнеомитолошким мишљењем“ или „новим трагизмом“), *есхатолошки* (линеарни, везан за делузију контроле и „августиновску парадигму“), *ентропијски* (везан за манију гоњења, тј. параноју, депресију, танатолошке опсесије, „парадигму Рејенбаха“, проток времена као трошење, ентропију), *мултидимензионални* (време суманутих идеја односа, везано за Хајзенбергову теорију о односу посматрача и референтног система, сагласно „парадигми Цона Вилијема Дана“) и *полифонијски* модел времена (време „хиперреалности симулакрума“ представљено у „Булевару звезда“, дисјунктивна синтеза свих наведених времена, време спајања индивидуалног и колективног несвесног, или „време колективног тела вештачке интелигенције“).

У глави „Психа и време“ Рудњев користи установљену категоризацију да би испитао и разрадио претходно тек лапидарно изнете карактеристике домена темпоралности у различитим модусима функционисања свести, пре свега на примерима књижевних дела чија се приказивања доживљаја света и времена поклапају са симптоматикама одређених психичких стања, сагласно различитим психоаналитичким теоријама. Аутор износи претпоставке о томе какве су особине осећаја времена *шизоидне*, *циклоидне*, *хистеричне*,

опсесивно-компулсивне, психастеничне, епилептоидне, параноичне, шизофрене и шизотипске свести, да би приликом анализе одабраних места из стихова Тјутчева, Державина, Северјанина, Хармса, Самојлова, Лјермонтова и прозе Соколова и Павића открио особине ових карактерологија у делима поменутих аутора, али и да би додатно нагласио аналогију између њих и претходно утврђених хипернивоа, тј. применио своје закључке на ширу културно-историјску слику.

Последњу и најобимнију главу, „Психологија хипервремена“, Рудњев посвећује потпуном ослобађању теоретског потенцијала сопственог „стваралачког несвесног“ у ономе што би се могло назвати оваплоћењем толико спомињане дисјунктивне синтезе различитих нивоа искуства у тексту. Психологија хипервремена изложена је и објашњена својеврсним „хипертекстом“, презасићеним цитатима, излагањем многостраних асоцијативних веза међу разним сферама ауторске ерудиције и искуства, где се граница између уметничког и теоријског текста непрестано помера и на моменте потпуно нестаје, творећи илустрацију изложене тврдње о „повезаности свега са свим у вечности“. Фрагментарни „шизоаналитички ток свести“ на самом крају књиге смењује ипак нужно колебљиви епифанијски тон – Рудњев прелази са минуциозног „постављања дијагнозе“ на предлагање „терапије“, или на приказ најадекватније индивидуалне перспективе онога што се може назвати психичком нормом у светлу полифонијске слике света и свести коју књига «Новая модель времени» предлага. Ово „стање норме“ се према Рудњеву постиже „остајањем на Нултој позицији у односу према свему на свету“ (стр. 284.), за шта сам аутор каже да је практично немогуће, али ипак изводљиво путем одређене врсте труда (који и јесте „пут излечења“, представљен

као готово једнак путу духовног развоја, тј. „постизању Сопства“, „охристовљењу“ итд.), коме аутор даје допринос предлагањем једне врсте „рудњевљевске“ менталне вежбе-експеримента, којим, у маниру који оставља простора за даљу систематизацију и интерпретаторску допуну, завршава књигу.

Рудњевљев макропројекат структурирања целовите теоријске топографије онога што у константно нарастајућем низу својих радова назива „новим моделом реалности“ добија још једну димензију и у књизи «Логика бреда» („Логика делузије“), која се бави проучавањем психичког стања делузије, посматраног кроз призму рудњевљевског новог модела реалности, у ауторовом дискурсу најчешће илустрованог примером Мебијусове траке, симбола нераскидиве повезаности и међупрожимања унутрашњег и спољашњег.

Прво што Рудњев примећује у свом истраживању је да са тачке гледишта новог модела реалности, у којој се стварност схвата као нарација, систем шифрованих порука и смислова који се међусобно преплићу и изједначавају, традиционално клиничко одређење делузије као система лажних убеђења и исказа патолошке свести који одсликавају искривљену слику света оболелог губи своје утемељење, што води закључку да управо и сама објективна и „стварна“ слика света и реалности представља сложenu делузију, утемељену у стереотипној и свакодневној, „непажљивој“ визири „стварног“ света, док би традиционално схваћена делузија представљала искрену слику света „с оне стране истине и лажи“ (стр. 14). Анализирајући једну од варијанти делузије, стање *делузије контроле*, са становишта новог модела реалности, Рудњев долази до закључка да се оно јавља као последица доминације појединачне субличности унутар дисоцијативне психе (а психа сваког

човека је дисоцијативна), а пут излечења (као и „пут излечења“ од свакодневног људског стања свести уопште, које Рудњев назива синхронизованом делузијом) је пут стицања Сопства (чији је модел Исус Христос), остваривања интегралне личности, које се постиже метанојом, тј. „преумљењем“, које и јесте „укључивање“ у нови модел реалности, ван бинарних опозиција свакодневног живота: „Човек постаје део огромне целине, која је на парадоксалан начин део њега самог“ (стр. 17); у новом моделу стварности делузија контроле се обесмишљава, јер контрола свега над свим, садејство и узајамна условљеност, постају датости.

Целокупан мисаони ток аутора у даљем излагању усмерен је ка што прецизнијем, али истовремено и што многостранијем одређењу појмова „делузије“ и „реалности“, које је управо темељни поступак изједначавања ова два термина, током чега се већина традиционалних дефиниција деконструираше или преформулише, творећи интелектуални пејзаж новог модела реалности, који додуше, даје слику његових знатно „питомијих“ крајева, у поређењу са оним приказаним у књизи „Нови модел времена“. Ипак, Рудњевљева слика људске свакодневнице, света и свести тиме не губи на својој изражајној снази и упечатљивости. Испитујући један по један подтипове делузија, Рудњев шизоаналитичким методом постиже потпуну релативизацију и брисање граница између свести и стварности, света и појединца, психотичне делузије и психичког „здравља“, и свих других, свакодневном употребом језика и мисли фиксираних појмова и објеката. Темељном анализом разоткривајући разгранате мреже најфундаменталнијих свакодневних илузија, аутор долази до „пустиње Реалног“, у којој ништа заправо и не постоји, јер је предложена „нова реалност“ изван свих опозиција, па и оне „постојање – непостојање“ – она је квантна, утопијска,

„траје у својој нелокализованости“, и представљена је формулом: „ $A=B=C=D...=\infty$ “, у којој се сви чиниоци посматрају као међусобно условљени, трансгресивни и илузорни знаци, који у процесу међуразмене, који се, као што смо већ поменули, пореди тј. изједначава са језичком игром, творе специфичну врсту нарације.

Концепт *несвесне нарације*, заједно са концептима *синхронизоване* и *аутентичне делузије* чини срж „Логике делузије“ и представља један од Рудњевљевих нових доприноса пољу психосемиотике, тј. новооткривених топонима на мапи „нове реалности“. Под појмом несвесне нарације Рудњев подразумева неприметни и неосвешћени дубински процес регистравања информација, утисака и искустава које тело и свест примају из спољашњег света, процес који се одвија на нивоу соматског аутоматизма, мимо свесног и артикулисаног тока мисли, расуђивања и одлучивања, који је одређен као језичка структура (нарација) са прецизно установљеним и међусобно повезаним елементима. Елементи несвесне нарације су, с друге стране, неповезани, асинтаксички. Као објашњење односа између ових слојева Рудњев користи термине генеративне граматике Хомског (*дубинска*, тј. несвесна, неартикулисана, фундаментална и невидљива и *површинска*, свесна, артикулисана и видљива структура), и долази до закључка да је појава делузије процес замене свесне нарације несвесном, испливавања дубинског на површину. У новом моделу реалности пак, према Рудњеву, ово не важи, јер је сама реалност на извештан начин психотична; не постоји дистинкција између свесног и несвесног, те је свака нарација еквивалентна несвесној; нема разлике између психичке норме и патологије, те нема ни идентитета, само низова непрестаних преображаја. Ипак, разумевање несвесне нарације је од пресудне важности за разумевање новог модела реалности, јер је сваки његов

елемент дубоко наративан – на трагу једног од својих највећих узора, Лудвига Витгенштајна, Рудњев као суштински наративне разуме све „језичке игре“, а то су, сагласно Витгенштајну, практично све људске активности. У овом кључу, језик несвесне нарације има инкорпоративну, асинтаксичку и атемпоралну структуру у којој нема разлике између онога који говори, онога о чему се говори и онога који слуша, што га чини једнаким атемпоралном и инкорпоративном језику *мита* (према Олги Фреденберг) – у миту нема димензије времена, нема разлике између субјекта и објекта и разлике између стварног и измишљеног. Овај дубински језик се при делузији оспољава услед рада психичких заштитних механизма који покушавају да заштите оболелог од психичке смрти (склизнућа у анаративност), и ово оспољење му даје темпоралну димензију, али и све друге карактеристике свесне нарације, у случају делузије презасићене елементима и карактеристикама несвесног. Рудњев у наставку, ради објашњења самог појма несвесног у свом систему, прави паралелу између архаичног и митског, предисторијског карактера несвесне нарације и њеног односа са оспољеном несвесном нарацијом при делузији, и односом између фројдовског индивидуалног несвесног и јунговског архетипима презасићеног колективног несвесног, који је у књизи „Нови модел несвесног“ описан као „дијалектика малог и великог огледала“ које одражавају једно друго. „Мало огледало“ би у случају несвесне нарације било једнако стању њеног обичног свакодневног „рада у позадини“, тј. појединачно несвесно, док „велико огледало“ наступа у случају психозе и, попут Јунговог модела, „гута“ мало и испуњава стварност елементима колективног несвесног, где предмети и ситуације постају архетипски, а стварност препуна оживелих бизарних објеката са којима оболели ступа у односе. Отуд и семантизи-

раност делузијске стварности – свакодневне ситуације и предмети се пуне дубљим, архетипским, митолошким смислом, а појединац у стању делузије се позиционира у митску реалност, ван времена и разлике између стварности и фантазије. Као и у архаичној свести, у психози се реч изједначава са ствари а реченица са догађајем, арбитрарност знакова се губи, тиме и могућност површинске наративације, а самим тим и могућност постојања „објективне“ тј. обичне, свакодневне реалности, што чини, како Рудњев наглашава, једину заједничку особину реалности психозе и новог модела реалности, јер у новом моделу нема ни делузије ни норме, нити било какве друге дистинкције било чега постојећег: све се налази у стању непрестане флукуације, преображаја и непрекидног стварања смислова. Испитујући потискивање нормативне реалности кроз њену потпуну семантизацију и нестајање разлика између речи и ствари код различитих типова делузија и шизофреније уопште, Рудњев долази до закључка да се аналоган процес одвијао и у култури и науци XX века, посебно у периоду модернизма, док му на смену није дошао постмодернизам, назван постшизофреним, карактеристичан по свом недостатку апокалиптичне, болешљиве и катастрофичне потраге за крајњим границама реалности и непостојању паничног страха од психотичног стања свести, карактеристичних за модернизам. Постулирајући да су све реалности равноправне, постмодернизам укида шизофрену усмереност културе XX века управо патоса лишеном актуализацијом њеног шизотипског начела.

Инсистирајући на шизотипији савремене културе као слике шизотипског стања свести савременог човека и, на трагу Лакана, упорно у свом доказивању да сваки модус функционисања свести садржи изванредан ниво дубоко усађене делузорности негирајући постојање икакве психичке норме, тј. референтног и монументалног

облика „здраве“ психе, Рудњев у развијању логике делузије ипак задржава извесну, у великој мери условну поделу на опште, уобичајено и колективно стање делузије које назива синхронизованом делузијом и појединачно, „неусаглашено“ стање *аутентичне делузије* које је једина алтернатива колективној и архетипској синхронизованој делузији, систему језичких игара обједињених под именом „култура“. Разлика између ове две врсте делузије је пре свега квантитативна – психички оболелих, тј. оних који живе у стању аутентичне делузије (које Рудњев у својој културно-филозофској психоанализи изједначава са најблиставијим умовима човечанства, носиоцима стваралачког начела, тј. онима који се „увећавањем информација боре против ентропије“) је, узевши у обзир цело човечанство, јако мало (1%), док они који живе у стању синхронизоване делузије чине огромну већину – људи норме, који се крећу и оперишу унутар безброј еволуцијом норматизованих и социумом перпетуираних језичких игара, поунутрашњених конвенција, насталих као производ „халуцинација гигантске колективне психе“ (стр. 47). Једини излаз из колективне синхронизоване делузије у оваквој поставци ствари би био пут стицања Сопства, метаноје или спознаје Реалног (Лакан), који је управо развијање креативног потенцијала индивидуалне аутентичне делузије, постајање шизофреником, тј. „јединим нормалним човеком на Земљи“, „свесним лудаком“, који сопствену несвесну нарацију супротставља друштвеној, колективној, тиме је на парадоксалан начин „обогаћујући“, чинећи комплекснијом, али истовремено разоткривајући њену илузорност и арбитрарност у светлу „новог модела реалности“.

Може се рећи да је овакво наративно развијање аутентичне делузије као колико-толико кохерентног система рефлексије реалности, супротстављеног нормама и конвенцијама мишљења

које се тим развитком деконструишу и релативизују, управо оно што аутор покушава и у великој мери успева да постигне својим новим књигама. ♣

Milan Vičić

Milan Vičić is a senior undergraduate student of russian language, literature and culture at the University of Belgrade. He is also a translator and an associate of the Belgrade based book publishing house UTOPIA. He has two published translations for this publisher, the first being “Omar Khayyam’s Book of Revelations” by the Tajik writer Temur Zulfiqorov (2016), and the second “What to do? 54 Technologies of Resistance Against Power Relations in Late-Capitalism” by Alexander Brener and Barbara Schurz (currently in print). In June and September 2016 he participated in conferences “Russian thought on the event: philosophical and cultural aspects”, and “From utopia to catastrophe: the soviet cultural experiment”, where he read papers on Dmitri Aleksandrovich Prigov. His review of the book “Prigov: notes on artistic nominalism” was published in the 90th number of the Matica Srpska Journal of Slavic Studies.